

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ангел Маринов Петров,
преподавател в Катедрата по методика на ФСлФ –
СУ „Св. Климент Охридски”,

върху материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в СУ „Св. Климент Охридски“, обявен в ДВ бр. 22 от 16.03.2021 г. за нуждите на Катедрата „Български език като чужд“ към ФСлФ по професионално направление 2.1. Филология (Български език – Приложна лингвистика)

1. Данни за конкурса

Със заповед № РД 38-240 от 17.05.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски" (СУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в СУ по професионално направление 2.1. Филология (Български език – Приложна лингвистика), обявен за нуждите на Катедрата „Български език като чужд“ към ФСлФ на СУ.

За участие в конкурса е подал документи един кандидат: гл. ас. д-р Венера Георгиева Матеева - Байчева, преподавател в Катедрата «Български език като чужд» към ФСлФ на СУ.

Представеният от гл. ас. д-р Венера Байчева комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на СУ. Гл. ас. д-р Венера Байчева е приложила общо 14 научни труда, от които 2 монографии (едната от тях по текста на докторската ѝ дисертация, успешно защитена през 2013 г.), 8 статии (две от които в съавторство) и 4 рецензии. Кандидатката за доцент е член на авторски колективи, написали през годините поредица от учебници и учебни помагала, предназначени за студенти и за ученици в средното училище. Процедурни нарушения по подготовката на документите във връзка с участието в конкурса не са констатирани.

2. Данни за кандидата

Гл. ас. д-р Венера Георгиева Матеева - Байчева е родена на 21.01.1982 г. в гр. Пазарджик. Средно образование завършва през 2000 г. в Националната гимназия за древни езици и култури „Св. Константин-Кирил Философ“ в гр. София. В периода 2000 – 2004 г.

учи за бакалавър по Българска филология във ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2005 г. се дипломира като магистър, успешно завършвайки МПр „Лингвистика“ във ФСлФ на СУ. От 2009 до 2013 г. следва докторантура по научната специалност „Общо и сравнително езиковедие (Психолингвистика)“ към Катедрата „Български език“ на ФСлФ – СУ. През 2013 г. успешно защитава докторската си дисертация и получава научната и образователна степен „доктор“.

Професионалният път на гл. ас. д-р Венера Байчева е тясно свързан със сферата на образованието. В периода 2007 – 2009 г. е хоноруван преподавател в НГДЕК „Св. Константин-Кирил Философ“. Работи последователно като преподавател по български език и литература и мениджър образователни дейности в „Образователни технологии“ (2005 – 2008 г.) и в Образователен център „Интерлогос“ (2008 – до момента). От 2014 до 2015 г. е хоноруван преподавател в Катедрата „Български език като чужд“, а от 2015 г. до момента е редовен преподавател в същата катедра, където води семинарни занятия и лекционни курсове по български език като чужд. От 2020 г. до момента е ръководител на МПр „Език и културно пространство. Български език като чужд“. Взела е участие в разработването на четири научни проекта, на един от които е била ръководител.

Научните интереси на гл. ас. д-р Венера Байчева са разположени в няколко области, най-важните от които са следните: приложна лингвистика, психолингвистика, синтаксис, лексикология, методика на обучението по български език като чужд, методика на обучението по български език.

3. Представяне на научните трудове

Първата монография, чийто автор е гл. ас. д-р Венера Байчева, е книгата „*За сложните конструкции в детската реч*“, София, Издателство „Ерве“, 2020 г., чийто текст следва успешно защитената през 2013 г. докторска дисертация на тема „*Модел на онтогенезата на сложното изречение в българския език*“. Това ми дава основание само бегло да спра вниманието си върху посочения труд, без да навлизам в подробности. Още в своето първо голямо научно съчинение авторката показва умения на професионално подготвен изследовател лингвист, който задълбочено проучва синтаксиса на спонтанната реч у деца в доучилищен период от тяхното езиково, комуникативно и когнитивно развитие. Анализирани са перцепцията и продукцията на съчинителни, подчинителни и смесени

конструкции в речта на деца, чиито изказвания д-р Венера Байчева наблюдава и анализира в продължителен период от време, правят се научно обосновани изводи за междуизреченските връзки, които децата използват, събран е корпус от детски текстове, който съдържа богат набор от сложни синтактични конструкции, нужни за настоящи и бъдещи изследвания в набелязаната тематична област. Постигнатите резултати от това задълбочено и голямо като обем научно изследване са съществен принос към развитието на психолингвистиката на детската реч върху автентичен български езиков материал.

Централният труд, с който кандидатът за доцент участва в конкурса, е монографията *„Езикови аспекти на споделянето на чужда култура (съвременна методика и процедури в обучението по български език като чужд)“*, София, Издателство „Ерве“, 2021 г. Тъй като останалите публикации (8 статии и 4 рецензии в различни научни издания), приложени към пакета документи, в основната си част представят отделни аспекти на проблематиката от книгата, ще спра вниманието си преди всичко на това изследване. Най-напред ще отбележа, че трудът на д-р Венера Байчева отговаря на критериите за научна монография. Тя е в изискуемия от стандартите обем - 183 страници основен текст и библиография, разглежда цялостно и от различни изследователски гледни точки актуален за методиката на обучението по български език като чужд проблем, отличава се както с теоретична, така и с практикоприложна стойност.

Гл. ас. д-р Венера Байчева предлага оригинално научно изследване, посветено на лингвистични, социолингвистични, психолингвистични и методически проблеми на овладяването на български език от чужденци, като насочва вниманието си главно към два основни проблема. От една страна, това са важни концептуални въпроси на теорията на методиката на обучението по чужд език (отношения между първи и чужд език; билингвизъм и мултикомпетентност; комуникативна компетентност на роден и на чужд език; критерии за успешно овладяване на чужд език; когнитивни процеси при овладяване на чужд език и пр.), а от друга страна, проблеми с методическа значимост и практикоприложна насоченост, които имат пряко отношение към похватите, методите и техниките при изучаването на български език от чужденци (преди всичко дейности, свързани с овладяването на именната система и на глаголните категории в българския език от чужди граждани). Двете относително самостоятелни части на книгата са логически свързани и представят единна монолитна цялост, чрез която авторката реализира своята основна цел – да интерпретира

„именната и глаголната система на българския език от лингводидактична гледна точка, през призмата на обучението по български език като чужд“ . (с. 9) Още в началната глава на труда ясно са отграничени методологичните основи на изследването – като се използва интердисциплинарен подход, обучението по български език на чужди граждани да се моделира с оглед на социокултурните параметри, в които езикът функционира. Важна роля в работата играе проучването на *грешките*, които чужденците, изучаващи български език, допускат в речевата практика. Водещи задачи, които д-р Венера Байчева решава в хода на изследването, са следните: да се типологизират грешките при употребата на имена и на глаголи; да се установи произходът на грешките; да се конструират методически модели за прогнозиране и за предпазване от допускането на грешки. Изследователският инструментариум, с който авторката разполага по време на проучването, се отличава с иновативност и креативност. Това са: проучване на теоретични източници по проблемите на темата; събиране и обработка на фактите от експериментите; съдържателен и сравнителен анализ на емпиричните данни; типология и йерархизиране на елементи от събрания материал (верни и грешни отговори); наблюдение на речевото поведение на студенти чужденци. Както при теоретичното обследване на важни за методиката на чуждоезиковото обучение тези, идеи и концепции, така и при осъществяването на методически обосновани практики гл. ас. д-р Венера Байчева се проявява като учен с прагматично ориентиран изследователски поглед, който търси, намира и научно обосновава оптимални методически варианти за овладяване на сложни граматични категории на българския език от обучаеми лица, за които езикът не е роден.

Методологичните основи на изследването са „положени“ във втората глава на труда („Усвояване на чужд език. Някои теоретични въпроси“). В тази важна част на книгата авторката излага своите възгледи за същността и функциите на чуждоезиковото обучение като научна дисциплина с интегративен характер, която е дял на приложната лингвистика. При представянето на основни понятия от теориите за усвояване на чужд език (например *роден език, първи език, език цел, втори език, книжен език, помощен език, междинен език, интерференция, видове компетентности, елементи на комуникативна компетентност, етапи при овладяване на чужд език, езикова грешка, класификация на езиковите грешки и др.*) д-р Венера Байчева проявява, от една страна, широка осведоменост по отношение на трудове както на чуждестранни, така и на български изследователи по тези въпроси, а от

друга страна, задълбоченост на изследователския поглед, който винаги се опира на оценителски позиции с оглед на определени прагматични цели. С убеденост може да се твърди, че тази част от книгата би послужила като надежден източник на научна информация (справочник) за всеки университетски преподавател, студент или учител, който е решил да обогати знанията си по теория и методика на съвременното чуждоезиково обучение.

Специален интерес представляват третата и четвъртата глава на труда (*„Овлабяване на именната система на българския език“*; *„Овлабяване на глаголните категории в българския език“*). В своите изследователски подходи гл. ас. д-р Венера Байчева се ръководи от схващането, че без достигане на определено равнище на лингвистична компетентност е невъзможно изграждането на висока степен на комуникативна компетентност на съответния чужд език. Убедително “звучи“ постановката, научно обоснована от авторката, а именно: *„Владеенето на граматичните категории е определящо за постигането на семантична и на логическа изчерпателност на изучаването на български език“* (с. 61). Обект на сериозен интерес в главите стават граматичните грешки (морфологични и синтактични грешки), допускани от изучаващи български език чуждестранни студенти. Анкетните карти, въз основа на които се провежда експерименталното изследване, са професионално изготвени, съдържат богат и интересен речев материал, който предполага допускането на определени слабости и дава възможност те да бъдат предотвратявани, като се изяснява техният генезис и се предлагат подходящи методически варианти за редактиране. Приносен характер в двете анализирани глави на труда имат предложенията за типове задачи, чрез които се работи по време на занятията за овлабяване на граматични особености на българския книжовен език. Особено полезни за учители и студенти са практическите насоки за работа, чрез които гл. ас. д-р Венера Байчева споделя своя педагогически опит (например на с. 75; на с. 81 и др.). Стойност на практическа методика за бъдещи занимания във връзка с разглежданата проблематика имат разсъжденията на авторката за работа по овлабяване на глаголната система (с. 118-119), както и предложеният алгоритъм за овлабяване на граматични правила (с. 153).

Искам да поставя акцент върху последната глава на хабилитационния труд на гл. ас. д-р Венера Байчева – *„Обучението по български език като чужд в съвременен контекст“*. Финалните страници на изследването ни запознават със схващанията на авторката за

актуалното състояние на ученето на съвременни езици в български образователен контекст. Тук е направено обобщение на всички идеи и концепции, които са получили научно признание в образователната общност. Подробно и изчерпателно са представени важни елементи от парадигмата на методиката на обучението по чужд език като принципи и цели на обучението по български език като чужд. Набелязани са основите на стратегически за обучението по чужд език концепти като *езикови политики, многоезичие, интеркултурна компетентност* и др.

От останалите трудове на гл. ас. д-р Венера Байчева, с които тя участва в конкурса за доцент, искам накратко да спра вниманието си върху статията „*Обучението по български език като чужд в електронна среда*“, сп. Български език и литература, 3, 2021. В статията се предлагат форми на работа по български език като чужд, като се използва специална образователна платформа и налични за момента дигитални ресурси. Обосновава се мястото в учебния процес на следните елементи на обучителния процес – синхронно преподаване, възлагане на задачи за тренинг и контрол, оценяване на придобитите компетентности.

Както вече беше посочено, д-р Венера Байчева е съавтор в създаването на поредица от учебници и учебни помагала, предназначени за студенти и за ученици. В тези учебни средства се проявява теоретичната осведоменост на кандидатката за доцент и уменията ѝ да придава адекватна ясна и полезна практическа форма на сложните езиковедски тези и схващания.

Двете монографични изследвания и другите публикации на д-р Венера Байчева, с които тя участва в конкурса за доцент, притежават качества на сериозни научни трудове, които обогатяват с ползотворни идеи методиката на обучението по български език като чужд. Те предлагат ясна структура, интересни научни идеи, тези и хипотези, полезни за практиката варианти на методически решения.

4. Преподавателска работа

Познавам гл. ас. д-р Венера Байчева от началото на нейния професионален път на университетски учен и преподавател. Бях неин преподавател по методика на обучението по български език, когато тя учеше в бакалавърската програма по българска филология на ФСлФ - СУ. През годините съм следил с интерес научната и преподавателската ѝ дейност и винаги съм констатирал високо равнище на резултатност. Бил съм свидетел на

задълбоченото и отговорно отношение на гл. ас. д-р Венера Байчева към всички дейности и проекти, в които е участвала. Познавам я като интелигентен, сериозен и отзивчив колега.

5. Заключение

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р Венера Георгиева Матеева - Байчева, отговарят на всички законови изисквания. Кандидатът за доцент разполага с достатъчен брой научни трудове. В работите на кандидата има оригинални научни приноси. Теоретичните му разработки притежават практическа приложимост.

След запознаване с представените за конкурса научни трудове и анализ на тяхната значимост намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да предложи на Факултетния съвет на ФСлФ - СУ да избере гл. ас. д-р Венера Георгиева Матеева - Байчева на академичната длъжност 'доцент' в СУ по професионално направление 2.1. Филология (Български език – Приложна лингвистика).

25.06.2021 г.

Рецензент:

(проф. д-р А. Петров)